

KS. HENRYK SŁAWIŃSKI

TEMATYCZNE PROGRAMOWANIE PRZEPOWIADANIA HOMILIJNEGO

THE THEMATIC PROGRAMMING OF THE HOMILY PREACHING

A b s t r a c t. Article deals with the issue of thematic programming of preaching during the Holy Mass in the course of the liturgical year. At first the reason is indicated, why such programming should be taken into consideration. The reason is the need for homilies rich in biblical, liturgical as well as catechetical content. The bishops participating in both the synod on the Eucharist and the synod on the Word of God, and then popes Benedict XVI and Francis called for such an enrichment of the homilies preached by the bishops, priests and deacons. The article discusses the recent history of the thematic programming of liturgical preaching, going out from the renewal of the sources of ecclesiastical preaching by the Second Vatican Council. The suggestions of thematic programming of the homily preaching were already reported during the works of the last council. The examples of such programming can be found in both the United States and in Poland. They are however very different. Then the subject of programming the liturgical preaching is developed as discussed in the last Homiletic Directory. What one can find there, is the emphasis on the liturgical nature of the homily, and on the paschal mystery of Christ as the primary goal and hermeneutical criterion for the homily, as well as on the liturgical year as the fundament for such thematic programming of the homilies preached during the liturgical year. So the programming of the homilies is possible and even beneficial, provided that it respects the liturgical nature of homilies and shall be based not on the catechism, but on the mystery celebrated in the liturgical year, taking into account the audience.

Key words: homily, preaching, Homiletic Directory, pastoral program.

Ks. dr hab. HENRYK SŁAWIŃSKI, prof. UPJPII – Katedra Komunikacji Religijnej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Wykładowca homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie, w Wyższym Seminarium Duchownym Księża Misjonarzy św. Rodziny; adres do korespondencji: ul. Smolenia 8, 30-864 Kraków; e-mail: henryk.slawinski@upjp2.edu.pl

1. WPROWADZENIE

– ZAPOTRZEBOWANIE NA HOMILIE BOGATE W TREŚCI

Dyrektorium homiletyczne ogłoszone przez Stolicę Apostolską 29 czerwca 2014 i upublicznione 10 lutego 2015 roku jest próbą podniesienia poziomu homilii w całym Kościele. Dyrektorium powstało w odpowiedzi na sygnalizowaną przez biskupów i przez samego papieża Benedykta XVI słabą merytorycznie wartość wielu głoszonych homilii. Mówiono o tym podczas XI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat Eucharystii (2-23 października 2005 roku), czego echem jest stwierdzenie Benedykta XVI o konieczności poprawienia jakości homilii¹ zawarte w adhortacji apostolskiej *Sacramentum Caritatis* (22 lutego 2007 roku). Papież odniósł się krytycznie do homilii ogólnych i abstrakcyjnych. Upomniał się zarazem o uwzględnienie katechetycznego celu homilii:

Jest wskazane, by wychodząc od trzyletniego cyklu lekcjonarza, przedstawiano wiernym w sposób właściwy homilie tematyczne, w których omówiono by w ciągu roku liturgicznego wielkie zagadnienia wiary chrześcijańskiej. Treść do nich należy czerpać w sposób pewny z Magisterium w oparciu o cztery „filary” określone przez *Katechizm Kościoła Katolickiego* i niedawno ogłoszone Kompendium, a więc: wyznanie wiary, celebrowanie misterium chrześcijańskiego, życie w Chrystusie, modlitwa chrześcijańska².

Temat ten był na tyle ważny, że powrócił w czasie XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w Rzymie, w dniach od 5 do 26 października 2008 roku, poświęconego słowu Bożemu w życiu i misji Kościoła³. Po tym synodzie papież Benedykt XVI napisał adhortację *Verbum Domini*, w której upomniał się o opracowanie dyrektorium homiletycznego:

Zatem nawiązując do tego, o co prosił poprzedni Synod w odniesieniu do Kompendium eucharystycznego, zwracam się z prośbą do kompetentnych władz, aby pomyślano również o odpowiednich narzędziach i materiałach, które pomogą kapłanom w jak najlepszym wypełnianiu ich zadania, takich jak na przykład Dyrektorium ho-

¹ Por. SCar 46.

² Nr 46. Dokładną analizę tego fragmentu papieskiego dokumentu pomijam w tym artykule, ponieważ przedstawiłem ją wnikliwie już w innej rozprawie. Zob. H. SŁAWIŃSKI. *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*. Kraków 2008 s. 83-87.

³ Por. H. SŁAWIŃSKI. *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i Sacramentum Caritatis do synodu o słowie Bożym i Verbum Domini*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2012 nr 1 s. 37-62.

miletyczne, w którym kaznodzieje będą mogli znaleźć pomoc przydatną w przygotowywaniu się do pełnienia swojej posługi⁴.

Dyrektorium takie zostało opracowane przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Służy ono celowi dydaktycznemu i praktycznemu. Toteż opisuje najpierw liturgiczną naturę homilii, a następnie, realizując cel praktyczny, dostarcza głosicielom homilii pomocy „we właściwym i skutecznym wypełnianiu ich posłannictwa”⁵. Pomocą tą są zestawione w sposób systematyczny i możliwie całościowy biblijne i kościelne źródła homilii, czyli teksty z Lekcjonarza mszalnego i z *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Takie zestawienie ma służyć tematycznemu programowaniu homilii. Aby było to możliwe, każda homilia powinna mieć jeden temat. Jak zauważył papież Franciszek, jednotematyczność homilii, obok klarownej struktury i logicznych związków między zdaniami, jest podstawowym warunkiem jej jasności i zrozumiałości:

Język może być bardzo prosty, ale kazanie może być niejasne. Może być niezrozumiałe ze względu na brak porządku, na brak logiki, albo uwzględnienie różnych wątków tematycznych. Dlatego następnym koniecznym zadaniem jest doprowadzić do tego, aby kazanie miało jedność tematyczną, jasny porządek i powiązanie między zdaniami, aby słuchacze mogli łatwo śledzić kaznodzieję i pojąć logikę tego, co mówi⁶.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie możliwości i warunków tematycznego programowania homilii z zachowaniem jej istoty. W związku z tym najpierw zostanie omówiona soborowa odnowa źródeł przepowiadania, a następnie tematyczne programowanie homilii według Dyrektorium homiletycznego. Na koniec zaś omówiony będzie katechetyczny cel homilii przy uwzględnieniu jej liturgicznej natury.

---

⁴ VD 60; por. H. SŁAWIŃSKI. *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii* s. 52-53.

⁵ Por. CONGREGATION FOR DIVINE WORSHIP AND THE DISCIPLINE OF THE SACRAMENTS. *Homiletic Directory*. Vatican City 2014 (dalej cyt. DH) nr 2; H. SŁAWIŃSKI. *Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”*. „Polonia Sacra” 40: 2015 nr 3 s. 155-176.

⁶ EG 158.

2. SOBOROWA ODNOWA ŹRÓDEŁ KOŚCIELNEGO PRZEPOWIADANIA

Trzeba wspomnieć, że od Soboru Trydenckiego (1545-1563) do II Soboru Watykańskiego (1962-1965) zasadniczym źródłem przepowiadania był katechizm⁷. Analizując stan kościelnej posługi słowa i dominujące trendy w homiletyce w okresie poprzedzającym II Sobór Watykański, Herbert Simon zauważył:

przepowiadanie co do swoich treści biblijnych jest bardzo mierne. Pierwsze miejsce zajmują kazania doktrynalne i moralizatorskie. Głosi się przede wszystkim dogmat – prawdę w nim zawartą wraz z wynikającym z niego zastosowaniem moralnym. Biblia ma tylko potwierdzić głoszone prawdy. Na pierwszy plan wysuwają się kazania tematyczne, przy czym temat kazania wyznacza katechizm. [...] Biblia była najczęściej punktem wyjścia, stanowiła motto kazania, lecz jej treści kerygmaticzne nie dochodziły do głosu⁸.

Ostatni sobór od samego początku domagał się odnowy Kościoła przez powrót do źródeł biblijnych i patrystycznych. W swoim pierwszym dokumencie, to jest w konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium* z 4 grudnia 1963 roku stwierdził:

Pismo święte ma doniosłe znaczenie w odprawianiu liturgii. Z niego bowiem wyjęte są czytania, które wyjaśnia się w homilii, oraz psalmy przeznaczone do śpiewu. Z niego czerpie swe natchnienie i swego ducha prośby, modlitwy i pieśni liturgiczne. W nim też trzeba szukać znaczenia czynności i znaków. Stąd też w trosce o odnowienie świętej liturgii, jej rozwój i dostosowanie należy rozbudzić to serdeczne i żywe umiłowanie Pisma świętego, o którym świadczy czcigodna tradycja obrządków wschodnich i zachodnich⁹.

Nieco dalej zaś ten sam dokument podkreślił priorytetową rolę Pisma Świętego i liturgii w homiliach:

Treść swoją powinny one czerpać przede wszystkim ze źródeł Pisma świętego i liturgii, jako zwiastowanie przedziwnych dzieł Bożych w dziejach zbawienia, czyli

---

⁷ Por. R.F. MCNAMARA. *Programmed homilies. No-no or necessity?*. „Homiletic and Pastoral Review” 77: 1977 nr 5 s. 26.

⁸ H. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. W: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*. Red. J. KUDASIEWICZ. Lublin 1991 s. 51.

⁹ KL 24; por. KL 50; KL 92.

w misterium Chrystusowym, które zawsze jest w nas obecne i działa, zwłaszcza w obrzędach liturgicznych¹⁰.

Również w jednym z ostatnich dokumentów, to jest w konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* z 18 listopada 1965 roku sobór podkreślił, że:

Święte Pisma zawierają [...] słowo Boga, a jako natchnione, rzeczywiście są słowem Boga. Z tego powodu niech studium ksiąg świętych stanie się niejako duszą świętej teologii. Tym samym słowem Pisma skutecznie żywi się oraz święcie umacnia także posługa słowa, to jest kaznodziejstwo, nadto katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, w którym homilia liturgiczna powinna zajmować naczelne miejsce¹¹.

Wypowiedź tę należy odczytywać w kontekście upominania się niektórych biskupów o to, by w oficjalnym nauczaniu Kościoła podkreślony został katechetyczny wymiar homilii. Biskupi bowiem są odpowiedzialni za posługę słowa w Kościołach partykularnych. W związku z tym sobór przypomniał im ich obowiązek dopilnowania tego,

aby tak dzieciom i dorastającej oraz dojrzałej młodzieży, jak też starszym podawano pilnie naukę katechizmu, która zmierza do tego, by u ludzi wiara oświecona nauką stawała się żywą, wyraźną i czynną. Niech też dopilnują, aby w podawaniu jej zachowano odpowiedni rozkład i metodę przystosowaną nie tylko do omawianego materiału, lecz również do charakteru, pojętności i wieku oraz warunków życia słuchaczy, niech baczą, aby to nauczanie opierało się na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii oraz na Magisterium i życiu Kościoła¹².

Soborowe wypowiedzi pozwoliły homiletom wypracować listę podstawowych źródeł przepowiadania liturgicznego. Są nimi Pismo Święte, Tradycja, liturgia, nauczanie Magisterium Kościoła oraz życie wspólnoty wiernych¹³. Ponieważ wszystkie te źródła przepowiadania mają swój początek w Objawieniu Bożym, nie przeciwstawiają się sobie, ale inaczej są one prezentowane w katechezie, a inaczej w homilii. Nie wszyscy jednak dostrzegają różnicę tych odmiennych typów przepowiadania. Nie brakuje biskupów przekonanych o tym, że to właśnie homilia powinna być momentem regular-

¹⁰ KL 35.

¹¹ KO 24; por. H. SŁAWIŃSKI. *Wkład Soboru Watykańskiego II w odnowę przepowiadania słowa Bożego*. W: *Humanistyczna recepcja Soboru Watykańskiego II*. Red. E. UMIŃSKA-TYTOŃ, J. LEWANDOWICZ. Łódź 2014 s. 175-176.

¹² DB 14.

¹³ Por. W. BRONSKI. *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*. Lublin 1999 s. 34-59.

nego, planowego i usystematyzowanego dostarczania wiernym wykładu na temat oficjalnej doktryny Kościoła¹⁴.

3. SUGESTIE TEMATYCZNEGO PROGRAMOWANIA HOMILII PODCZAS PRAC SOBOROWYCH

Ze względu na fakt, że momentem, w którym dorośli wierni najczęściej słyszą słowo Boże i nauczanie Kościoła, jest homilia głoszona podczas niedzielnej Mszy św., niektórzy biskupi obecni na soborze sugerowali, aby homilia była wykorzystana do systematycznego pouczenia wiernych w zakresie prawd wiary i zasad życia chrześcijańskiego. Wśród wypowiadających się na ten temat pojawiły się propozycje wypracowania zbioru tematów katechizmowych, na podstawie których należałoby zorganizować przepowiadanie homilijne. Byli na soborze biskupi, którzy proponowali, aby w okresie czterech albo pięciu lat wyłożona była podczas liturgii niedzielnej i na kanwie jej tekstów cała doktryna chrześcijańska. Wówczas to podjęto już dyskusję na temat zapotrzebowania na tematyczne plany homilii. Czterech spośród ojców soborowych zgłosiło propozycję, by sobór autoryzował w jakiś sposób dyrektorium duszpasterskie, które umożliwiłoby zapoznanie ludu Bożego z doktryną Kościoła. Jednakże komisja przygotowująca schemat o liturgii negatywnie ustosunkowała się do owych propozycji. Uznała je za nieodpowiednie, uzasadniając, że przygotowanie tematycznych programów homilii mieści się w kompetencjach ordynariuszy diecezji¹⁵.

Jeszcze w trakcie obrad soborowych pojawił się dokument Świętej Kongregacji Obrzędów – *Instrukcja o należyтым wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii „Inter oecumenici”* z 26 września 1964 roku. W tej pierwszej instrukcji wykonawczej do soborowej konstytucji *Sacrosanctum concilium* podano definicję homilii, a zarazem wyartykułowano wprost możliwość programowania przepowiadania homilijnego:

Przez homilię głoszoną w oparciu o święty tekst rozumie się wyjaśnienie albo jakiegoś aspektu czytań Pisma św., ewentualnie innego tekstu z części stałych lub własnych, Mszy św. z dnia, uwzględniając czy to czczoną tajemnicę, czy szczególne potrzeby słuchaczy. Jeżeli w pewnych okresach są dostarczane tematy kazań, które

¹⁴ R.P. WAZNAK. *The Anatomy of a Homily*. „New Theology Review” 11: 1998 nr 3 s. 73.

¹⁵ Chodzi tu szczególnie o „modus” 18 i odpowiedź. Por. *Acta synodalia sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*. T. 2 cz. 5. Città del Vaticano 1973 s. 584; R.F. McNAMARA. *Catholic Sunday Preaching* s. 49; H. SŁAWIŃSKI. *Między ciągłością a zmianą* s. 57.

winno się głosić w czasie Mszy św., należy zachować przynajmniej wewnętrzną ich łączność z głównymi okresami i świętami roku liturgicznego, czyli z tajemnicą Odkupienia. Homilia bowiem jest częścią liturgii dnia”¹⁶.

Takie bezpośrednie stwierdzenie możliwości dostarczania tematów niedzielnych homilii było odpowiedzią na oczekiwania tych biskupów, którzy widzieli w niej szczególnie dogodną albo wręcz jedyną możliwość regularnej formacji katechetycznej swoich wiernych.

Istotny dla niniejszego opracowania punkt 55, dotyczący tematycznego planowania homilii, znalazł się w instrukcji *Inter oecumenici*, dlatego że było to zagadnienie dyskutowane przez ojców soborowych. Miało ono swoich zwolenników i przeciwników. Gdy więc ukazała się instrukcja *Inter oecumenici*, skierowano do Świętej Kongregacji Obrzędów pytanie o to, jak należy właściwie rozumieć punkt 55 dotyczący tematycznego planowania homilii, a dokładniej, czy zastąpienie homilii systematycznym pouczeniem katechetycznym nie sprzeciwia się duchowi punktu 52 *Sacrosanctum concilium*.

W odpowiedzi na to pytanie Święta Kongregacja Obrzędów wyjaśniła, że instrukcja *Inter oecumenici* doprecyzowuje artykuł 52 *Sacrosanctum concilium*, interpretując go w następujący sposób: jeśli kompetentna władza opracuje tematy, jakie powinny być podjęte w homiliach głoszonych podczas Mszy św., muszą one być zaplanowane w taki sposób, który gwarantuje ścisłą łączność owych tematów przynajmniej z głównymi okresami i świętami roku liturgicznego, czyli z tajemnicą Odkupienia¹⁷. Należy więc przyjąć, że instrukcja *Inter oecumenici* dopuszcza tematyczne planowanie homilii podczas Mszy św. Istotnym warunkiem owego planowania jest jednak wewnętrzny związek (łac. *intimus nexus*) treści homilii z liturgią, to jest z głównymi okresami i świętami roku liturgicznego, czyli z misterium Odkupienia.

4. PROGRAMOWANIE PRZEPOWIADANIA HOMILIJNEGO WEDŁUG DYREKTORIUM HOMILETYCZNEGO

Dyrektorium homiletyczne nie przewiduje programowania przepowiadania homilijnego na podstawie tematów innych niż dostarczane przez celebrowane misterium. Mocno akcentuje istotę homilii jako integralnej części

¹⁶ IOe 54-55.

¹⁷ Por. „Notitiae” 1 (1965) nr 4 s. 137.

liturgii. Nie oznacza to, że tematy homilii nie mogą być planowane. Owszem, mogą, ale na kanwie roku liturgicznego i z uwzględnieniem potrzeb słuchaczy tworzących niedzielne zgromadzenie wiernych.

4.1. Misterium paschalne Chrystusa podstawowym kryterium hermeneutycznym dla homilii

Ogromnym walorem Dyrektorium homiletycznego jest to, że respektuje i promuje liturgiczną naturę homilii. Za papieżami Benedyktem XVI i Franciszkiem przyjmuje nawet, że homilia ma „nieomal charakter sakramentalny, ponieważ wiara rodzi się ze słuchania”¹⁸. W innym miejscu idzie nawet dalej, uzasadniając:

Ponieważ homilia nieodłącznie należy do liturgii, jest nie tylko pouczeniem, lecz także aktem liturgicznym [...]. Jest ona hymnem wdzięczności za *magnalia Dei*, nie tylko informującym zgromadzonych, że słowo Boże wypełnia się w ich słuchaniu, lecz także wielbiącym Boga za to wypełnienie. Ze względu na swoją liturgiczną naturę homilia ma również znaczenie sakramentalne. Chrystus jest obecny w zgromadzeniu słuchającym Jego słowa i w przepowiadaniu Jego sługi; za pośrednictwem tego ostatniego ten sam Pan, który dawno temu przemawiał w synagodze w Nazarecie, teraz udziela nauk swojemu ludowi¹⁹.

Jest to niespotykane wcześniej w nauczaniu Kościoła wyeksponowanie nie tylko liturgicznej natury, ale wręcz sakramentalnego znaczenia homilii.

W kwestii programowania homilii autorzy Dyrektorium homiletycznego zachowali wierność nauczaniu II Soboru Watykańskiego w tym sensie, że nie stworzyli uniwersalnego planu tematów homilii, ale wskazali na misterium paschalne Chrystusa jako podstawowe kryterium hermeneutycznym dla homilii. Stwierdzili zarazem, że podstawowym celem homilii jest paschalne misterium Chrystusa, głoszone w czytaniach i homilii oraz urzeczywistniane we Mszy św.: „Zasadą jednoczącą jest objawienie i celebrowanie paschalnej tajemnicy Chrystusa na zgromadzeniu liturgicznym”²⁰.

W Dekrecie poprzedzającym Dyrektorium homiletyczne Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów podkreśliła priorytetową rolę roku liturgicznego w planowaniu tematów homilii. Uznała też swoje propozycje

¹⁸ DH 6; por. VD 56; EG 142.

¹⁹ DH 4.

²⁰ Por. DH 149; KONGREGACJA KULTU BOŻEGO. *Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do lekcjonarza mszalnego*. W: *To czyńcie na moją pamiątkę*. Oprac. J. MIAZEK, Warszawa 1987, s. 33-75 (dalej cyt. WLM).

za niewyczerpujące: „W części drugiej, zatytułowanej *Ars praedicandi* [...] w sposób pozytywny i niewyczerpujący zaproponowano klucze interpretacyjne do cyklu niedziel i świąt, poczynawszy od centrum roku liturgicznego (Święte Triduum Paschalne i okres Wielkanocy, Wielki Post, Adwent, okres Narodzenia Pańskiego i okres zwykły)”²¹. Oznacza to, że w zamiarze autorów Dyrektorium homiletycznego zaproponowane na poszczególne niedziele i święta treści *Katechizmu Kościoła Katolickiego* należy traktować jako inspirację i klucz do dalszych własnych poszukiwań homilistów. Zaproponowane treści mogą, ale nie muszą być wykorzystane jako źródło przepowiadania. Stolica Apostolska nie zamierzała bowiem monopolizować tematów homilii.

Poszczególne niedziele i święta nie zostały opatrzone jakimś jedynym tytułem. I słusznie, gdyż taki zabieg byłby dużym ograniczeniem twórczości głosicieli słowa Bożego, a poza tym niezgodny z soborową odnową liturgii słowa i ksiąg liturgicznych. Sami bowiem

twórcy lekcjonarza świadomie zrezygnowali z przyporządkowywania jakiegoś „tematu” do każdej niedzieli roku i związanego z tym doboru czytań. „Takiemu układowi sprzeciwia się właściwe pojęcie czynności liturgicznej, która zawsze jest sprawowaniem misterium Chrystusa i która na mocy Tradycji korzysta ze słowa Bożego, kierując się nie tylko motywami rozumowymi lub pochodzącymi z zewnątrz, lecz także troską o głoszenie Ewangelii i doprowadzenie wiernych do całej prawdy” (WLM 68)²².

Znamienne jest, że w dekreście wprowadzającym do Dyrektorium homiletycznego Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wyraźnie sformułowała intencję, jaka przyświecała jej przy publikacji dyrektorium. Wyraziła ją, nawiązując do nauczania papieża Franciszka zawartego w adhortacji *Evangelii gaudium*: „żeby homilia była «rzeczywiście intensywnym i szczęśliwym doświadczeniem Ducha, pokrzepiającym spotkaniem ze Słowem, stałym źródłem odnowy i wzrastania»” (EG 135). Widać tu tę samą myśl, jaką wyraził Jan Paweł II w liście apostolskim o świętowaniu niedzieli, przypominając, że homilia

zwłaszcza w kontekście zgromadzenia eucharystycznego, jest nie tyle okazją do medytacji i katechezy, co raczej dialogiem między Bogiem a Jego ludem: dialog ten ogłasza wspaniałe prawdy o zbawieniu i wciąż na nowo przypomina o zobowiąza-

---

²¹ CONGREGATION FOR DIVINE WORSHIP AND THE DISCIPLINE OF THE SACRAMENTS. *Decree*. Prot. N. 531/14. W: *Homiletic Directory*. Vatican City 2014.

²² Por. DH 140.

niach, jakie wynikają z Przymierza. Lud Boży ze swej strony czuje się powołany do udziału w tym dialogu miłości przez dziękczynienie i uwielbienie, ale zarazem do potwierdzenia swojej wierności przez nieustanny wysiłek „nawrócenia”²³.

Jakkolwiek liturgia zawiera elementy dydaktyczne, nie może zamieniać się w regularny wykład nawet na tak dostojny temat, jak doktrynalne i moralne nauczanie Kościoła. Dyrektorium homiletyczne przypomniało spostrzeżenie papieża Franciszka o tym, że homilia stanowi „szczególny rodzaj, ponieważ chodzi o przepowiadanie słowa w ramach celebracji liturgicznej. Stąd powinna być krótka i powinna unikać sprawiania wrażenia, że jest jakąś konferencją lub lekcją”²⁴. Następnie zaś Dyrektorium dodało, że

Liturgiczna natura homilii rzuca światło na jej wyjątkowy cel; zastanawiając się nad nim, warto powiedzieć, czym homilia nie jest [...] nie jest okazją do tego, żeby homilista poruszał sprawy zupełnie niezwiązane z celebracją liturgiczną i jej czytaniem albo żeby nadużywał tekstów wskazanych przez Kościół i nagiął je do jakiejś z góry powziętej idei. [...] Homilia nie jest też nauką katechetyczną, chociaż katecheza tworzy jej istotny wymiar”²⁵.

Nie można więc zapominać, że misterium paschalne Chrystusa, głoszone i celebrowane, jest podstawowym celem i kryterium hermeneutycznym dla homilii. Jakkolwiek programowanie tematów homilii musi być podporządkowane temu kryterium.

Misterium paschalne jest kryterium hermeneutycznym nie tylko do właściwego zrozumienia tekstów biblijnych, ale także doświadczeniem zbawczym i pryzmatem, przez który należy patrzeć na życie uczestników liturgii i słuchaczy homilii:

Tajemnica paschalna, której skutecznie doświadczamy w celebracji eucharystycznej, nie tylko rzuca światło na proklamowane Pismo Święte, lecz także przemienia życie słuchaczy. Dlatego dalszym celem homilii jest pomoc Ludowi Bożemu, aby dostrzegł, jak tajemnica paschalna nie tylko kształtuje naszą wiarę, ale także uzdalnia nas do postępowania w świetle tego, w co wierzymy”²⁶.

---

²³ DD 41.

²⁴ EG 138; DH 6.

²⁵ DH 6.

²⁶ DH 22.

4.2. Tematyczne programowanie przepowiadania homilijnego na kanwie roku liturgicznego

W celu uniknięcia przypadkowości i powtórzeń - bo każdy homilista wykazuje predylekcje do oscylowania wokół ulubionych tematów - korzystne jest tematyczne programowanie przepowiadania homilijnego. Programowanie takie powinno spełniać jednak określone warunki. Po pierwsze, powinno uwzględniać okresy roku liturgicznego z jego centrum, jakim jest misterium paschalne Chrystusa; po drugie, powinno brać pod uwagę specyfikę ewangelii, która jest proklamowana w danym cyklu roku liturgicznego; po trzecie, zachować elastyczność niezbędną do liturgicznej interpretacji życia słuchaczy homilii.

1. Najlepszym rozwiązaniem jest więc krótkoterminowe planowanie tematów homilii, z uwzględnieniem okresów liturgicznych. One wyznaczają optymalne klamry czasowe planowania, które sprzyja unikaniu przypadkowości i powtórzeń w podejmowaniu tematów homilii. Słuszne jest więc przemyślenie przez homilistów treści liturgii nadchodzących okresów i świąt roku liturgicznego przed Adwentem, okresem Bożego Narodzenia, pierwszą częścią okresu zwykłego, okresem Wielkiego Postu, Triduum Paschalnym, okresem wielkanocnym i drugą częścią okresu zwykłego²⁷. Ponadto na początku każdego nowego roku liturgicznego albo na początku okresu zwykłego warto przypomnieć sobie teologię ewangelisty, którego dzieło będzie proklamowane w poszczególne niedziele.

2. Za wprowadzeniem do Lekcjonarza mszalnego Dyrektorium homiletyczne przypomniało, że czytania mszalne w roku liturgicznym zostały podzielone na trzy roczne cykle, w których kolejno dominuje lektura Ewangelii poszczególnych autorów synoptycznych, Mateusza – w roku A, Marka – w roku B, Łukasza – w roku C:

Od trzeciej niedzieli [zwykłej] rozpoczyna się czytanie półciągle trzech Ewangelii synoptycznych; czytanie to jest ułożone tak, aby ukazać, jak każda Ewangelia we właściwy sobie sposób przedstawia życie i naukę Chrystusa Pana. Dzięki takiemu układowi uzyskuje się ponadto pewną harmonię między treścią każdej Ewangelii i rozwojem roku liturgicznego²⁸.

W następnym punkcie Dyrektorium homiletyczne wprost przestrzega przed przypadkowością w podchodzeniu do Ewangelii niedzielnej. Przypo-

²⁷ Por. H. SŁAWIŃSKI. *Między ciągłością a zmianą* s. 268.

²⁸ Por. DH 141; por. WLM 105.

mina zarazem, że istnieje pewna ciągłość, zamierzona przez twórców lekcjonarza – *lectio continua* albo *lectio semincontinua*, czyli lektura ciągła albo półciągła tekstów biblijnych: „Poszczególne lata także się różnią, ponieważ przekazują naukę właściwą każdej z Ewangelii synoptycznych. Homilista powinien strzec się pokusy traktowania każdej Ewangelii niedzielnej jako niezależnej całości. Znajomość ogólnej struktury i charakterystycznych cech każdej Ewangelii pomoże mu w zrozumieniu tekstu”²⁹. W kolejnych punktach Dyrektorium homiletycznego omówiona została specyfika poszczególnych Ewangelii synoptycznych i struktura czytań niedzielnych w okresie zwykłym w ciągu roku liturgicznego A³⁰, B³¹ i C³².

3. Posługa słowa jest realizowana zawsze z myślą o określonych adresatach, w której aspekt lokalny, duszpasterski musi być zawsze brany pod uwagę. Toteż optymalne planowanie homilii powinno uwzględniać pytania i problemy przewidywanych słuchaczy, bieżące działania duszpasterskie oraz sprawy przeżywane w społeczności lokalnej, nawet jeśli mają wymiar globalny. To zadanie homilisty, który jest lokalnym teologiem. Moment święceń był uznaniem jego kompetencji i należytego przygotowania ludzkiego, intelektualnego, duchowego i pastoralnego. Mając odpowiednie kompetencje, ma też odpowiedzialność za rozpoznawanie znaków czasu, karmienie się i życie Ewangelią, ciągłe zapoznawanie się z nauczaniem Kościoła. Na tej podstawie może planować swoje homilie. Trzeba jeszcze dodać, że planowanie tematów homilii przez poszczególnych homilistów nie powinno być rozumiane alternatywnie do ogólnopolskich programów homilijnych, ale komplementarnie, jako ich konieczne uzupełnienie³³.

5. PODSUMOWANIE

Celem niniejszego artykułu było przedstawienie możliwości i warunków tematycznego programowania homilii z zachowaniem jej istoty. Sama idea takiego programowania nie jest zła. Ma ona swoją historię, jest obciążona tęsknotą niektórych hierarchów i teologów za systematycznym pouczeniem

---

²⁹ Por. DH 142.

³⁰ Por. DH 143.

³¹ Por. DH 144.

³² Por. DH 145.

³³ Homilista powinien być człowiekiem kreatywnym. Zob. J. TWARDY. *Koncepcja pracy twórczej nad kazaniem*. Rzeszów 1998.

wiernych na kanwie katechizmu w zakresie prawd wiary i zasad życia chrześcijańskiego podczas homilii głoszonej na niedzielnej Mszy św.

Biorąc pod uwagę doświadczenie historyczne ostatnich wieków, trzeba pamiętać, że już podczas debat soborowych pojawiały się w wypowiedziach biskupów sugestie przygotowania tematycznego planu homilii na kanwie katechizmu. Sugestie te zostały jednak odrzucone, a plan nie został przyjęty. Pozostawiono wówczas tę kwestię w kompetencji poszczególnych biskupów diecezjalnych.

W trakcie świętowania pięćdziesiątej rocznicy II Soboru Watykańskiego opublikowane zostało Dyrektorium homiletyczne, które znalazło drogę między Scyllą a Charybdą. Stolica Apostolska nie stworzyła żadnego tematycznego programu homilii na kanwie katechizmu, ale podpowiedziała, jak wykorzystać treści katechizmu w przepowiadaniu homilijnym. Dyrektorium homiletyczne promuje nauczanie Kościoła o liturgicznej naturze homilii i nie próbuje sprowadzać jej do roli katechezy. Nie jest ono zbiorem gotowych tekstów, z którymi celebransi mogliby wchodzić na ambonę. Treści tego dyrektorium pomyślane zostały jako pomoc dla głosicieli słowa Bożego. Należy je traktować więc jako bardzo przydatne wsparcie, a nie jako gorset ograniczający twórczą pracę homilisty, który ma za sobą co najmniej wieloletnie podstawowe studia teologiczne, a najczęściej również dodatkowe studia podyplomowe i formację permanentną.

Zaproponowane w Dyrektorium homiletycznym tematyczne planowanie homilii z biegiem roku liturgicznego chroni przed przypadkowością przepowiadania słowa Bożego na każdą niedzielę. Homilista ma bowiem zestaw ulubionych treści, wokół których najczęściej oscylują jego myśli. Dyrektorium homiletyczne podpowiada tematy, jakie można czerpać z bogactwa zarówno tekstów liturgicznych, jak i doktryny Kościoła zebranej i uporządkowanej w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Należy pamiętać, że ideą, jaka przyświecała twórcom Dyrektorium homiletycznego, było wzbogacenie homilii niedzielnych pod względem merytorycznym. W wypełnieniu tego zadania nikt nie zastąpi homilistów, którzy zobowiązani są do regularnego, co niedziela, karmienia ludu Bożego słowem Bożym.

BIBLIOGRAFIA

- Acta synodalia sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II. T. 2 cz. 5. Città del Vaticano 1973.
- BENEDYKT XVI: Adhortacja apostolska „Sacramentum Caritatis”. Kraków 2007.
- BENEDYKT XVI: Adhortacja apostolska „Verbum Domini”. Kraków 2010.
- BRÓŃSKI W.: Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego. Lublin 1999.
- CONGREGATION FOR DIVINE WORSHIP AND THE DISCIPLINE OF THE SACRAMENTS: Homiletic Directory (29.06.2014). Vatican City 2014.
- CONGREGATION FOR DIVINE WORSHIP AND THE DISCIPLINE OF THE SACRAMENTS: Decree. Prot. N. 531/14. W: Homiletic Directory. Vatican City 2014.
- FRANCISZEK: Adhortacja „Evangelii gaudium”. Kraków 2013.
- JAN PAWEŁ II: List apostolski „Dies Domini” (31.05.1998). AAS 90: 1998 s. 713-766.
- KONGREGACJA KULTU BOŻEGO: Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do lekcjonarza mszalnego. De Verbo Dei. W: To czyńcie na moją pamiątkę. Oprac. J. MIAZEK. Warszawa 1987 s. 33-75.
- MCNAMARA R.F.: Catholic Sunday Preaching. The American Guidelines, 1791-1975. Washington, DC 1975.
- MCNAMARA R.F.: Programmed homilies. No-no or necessity?. „Homiletic and Pastoral Review” 77: 1977 nr 5 s. 25-32, 48-49.
- SIMON H.: Przepowiadanie biblijne. W: Biblia w nauczaniu chrześcijańskim. Red. J. KUDASIEWICZ. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991 s. 49-86.
- SŁAWIŃSKI H.: Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim. Kraków 2008.
- SŁAWIŃSKI H.: Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i Sacramentum Caritatis do synodu o słowie Bożym i Verbum Domini. „Colloquia Theologica Ottoniana” 2012 nr 1 s. 37-62.
- SŁAWIŃSKI H.: Wkład Soboru Watykańskiego II w odnowę przepowiadania słowa Bożego. W: Humanistyczna recepcja Soboru Watykańskiego II. Red. E. UMIŃSKA-TYTOŃ, J. LEWANDOWICZ. Łódź 2014 s. 173-184.
- SŁAWIŃSKI H.: Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”. „Polonia Sacra” 40: 2015 nr 3 s. 155-176.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. „Christus Dominus” (28.10.1965).
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” (4.12.1963).
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: Konstytucja o Objawieniu Bożym „Dei Verbum” (18.11.1965).
- ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW: Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii „Inter oecumenici” (26.09.1964).
- TWARDY J.: Koncepcja pracy twórczej nad kazaniem. Rzeszów 1998.
- WAZNAK R.P.: The Anatomy of a Homily. „New Theology Review” 11: 1998 nr 3 s. 70-74.

TEMATYCZNE PROGRAMOWANIE
PRZEPOWIADANIA HOMILIJNEGO

Streszczenie

Artykuł podejmuje zagadnienie tematycznego programowania przepowiadania podczas Mszy św. w ciągu roku liturgicznego. Najpierw wskazany jest powód takich propozycji, a jest nim zapotrzebowanie na homilie jednotematyczne, bogate w treści zarówno biblijne, jak i liturgiczne oraz katechetyczne, co postulowali biskupi podczas synodu o Eucharystii i synodu o słowie Bożym, a potem papieże Benedykt XVI i Franciszek. Następnie omówiona została historia zagadnienia (soborowa odnowa źródeł kościelnego przepowiadania, sugestie tematycznego programowania homilii, zgłaszane już podczas prac soborowych, oraz odmienne przykłady tematycznego programowania przepowiadania homilijnego), a także treści Dyrektorium homiletycznego związane z tym zagadnieniem: Misterium paschalne Chrystusa jako podstawowy cel i kryterium hermeneutyczne dla homilii oraz tematyczne programowanie przepowiadania homilijnego na kanwie roku liturgicznego. Uzasadniono, że programowanie jest możliwe, a nawet korzystne, pod warunkiem że respektuje liturgiczną naturę homilii i dokonuje się na podstawie misterium celebrowanego w roku liturgicznym przy uwzględnieniu słuchaczy, a nie na bazie katechizmu.

Słowa kluczowe: homilia, przepowiadanie, Dyrektorium homiletyczne, program duszpasterski.